

Maestrat (1934); i a Alcoi el proverbi «*bonico* en l'aigua, / lleig en la dansa».

En fi, en anar reprenent vigor des de la fi del S. XVIII l'ús literari de la llengua, *bonic* ja apareix deslliurat de la seva condemnaió en les esferes més distingides; i se'n serveix sovint el baró de Maldà: «Rita Sala --- donzella --- *bonica* i molt honesta de cara, imitadora a les d'imatges pintades de la Mare de Déu» (*Collegi de la Bona Vida*, p. 144) (veg. l'altre ex. que en cito s. v. *PREST*); acf també en la forma substantivada plural *bonics* 'ornaments femeníns': «los *bonics* de la Tuietes, menos lo millor de l'adreç i arracades» (ib., p. 126). En el nivell més popular i de la vida quotidiana, *bonic* es mostra avui arrelat si fa no fa pertot en el domini continental del català fins als límits extrems de la llengua.

Els noms de lloc ens ajudaran a veure-ho. Si apareix amb caràcter genèric en la toponímia, sobretot en les comarques centrals del català oriental, gens no ens sorprèn recordant que entorn de la zona barcelonesa és on més aviat es degué sentir la urgència de comptar amb un substitut clar de *bell*, esdevingut equívoc, i més ràpidament s'hagué de procedir a tancar el forat, dignificant l'ús de *bonic*, abans segurament populatxer: a *Serra-Bonica* clotada a (Sta. Maria de) Besora (1953), *Collet de l'Alzina bonica* a l'Alt Lluçanès (Sta. Eulàlia, 1964); però en tenim testimonis fins a les comarques més extremes, en tots sentits: *Cova bunika* a Margalida (damunt d'Alcoi) (1963). En el llenguatge colloquial, fins als extrems de l'O. i del N.: «ara se veu més *bonik*» (el conreu a la primavera) a Calbera (alt Isàvena, 1957), sense excloure'n, és clar, usos afectius i figurats: «hi fan de *boniques* repassades ['xeffis, xondanes'] en aquesta font!» a Caixàs (Aspres, 1960), «aquella mainada són pas *bonics!*» ('assenyats, escrupolosos') a Formiguera de Capcir (1960).

Però pel costat Nord l'àrea del mot cessa amb els límits de la llengua, de manera que fins a la Vall d'Aran, i a tot el gascò pirinenc, s'usa o bé *berdi* (BELLUS + -oi) i *bonic* és rebutjat com a foraster, o bé *poullit* com en llenguadocià i tots els parlars occitans.²

En canvi en castellà hi ha mots afins, dels quals ja vaig parlar, però ben ràpidament, en el DCEC (I, 537b38). La forma de la llengua general és *bonito*, si bé *bonico* hi ha tingut també un ús considerable; però totes dues hi són d'aparició tan tardana en els textos com en català: de *bonito* no n'hi ha cap dada fins a 1517. En castellà ha mantingut un valor més atenuat: equivalent de *lindo*, no d'*hermoso*, més aviat 'bufó' que 'bell', si bé de vegades, per una espècie d'eufemisme o expressió afectadament sòbria, es pot arribar a aplicar a belleses femenines que preferim no ponderar: «no entra huésped que no pregunte luego quién es la hermosa, y que no diga — *bonita* es; bien parece; a fe que no es mala» (Cerv., *La Ilustre Fregona*, Cl. C., p. 312). El mot s'estava afermant en l'ús social de manera que el viatger i geògraf Sassetti l'introdueix en una carta escrita des de Lisboa

l'any 1582 (o sigui durant la dominació castellana allí), donant-li en el seu italià una forma *bonitto*, que després no trobà imitadors en la llengua de Dante (Zaccaria, *L'Elem. Iber. nella l. it.*, s. v.). Una forma més semblant a la catalana (avui relegada a l'ús dialectal d'Aragó i Múrcia),³ *bonico*, fou molt usada al principi pertot, però és també si fa no fa de la mateixa època: tot i l'enorme desenrotllament de la lexicografia històrica en castellà (grassament pagada per una vint-i-cinquena d'estats), que el català no pot igualar, tampoc allà no se n'han trobat dades medievals: a prop de l'a. 1500 el registra ja Nebrija («*bonica cosa*: bellus, bellulus»); i l'usa com a mot dels rústics salmantins (sayagués), Juan del Encina, en l'*Auto del Repelón*, 124, 126 (cf. RFE XL, 143)

En l'època més clàssica de la llengua el mot apareix com a propi de l'estil picaresc (MzPi., RAMB XIV, 128ss., § 20.1); com en el *Guzmán de Alfarache*: «se llegó a tomar la ropa una mozueta, más que criada y menos que hija, de *bonico* talle, graciosa y decidora» (Cl. C. II, 133.26); «hablaba ya de entender la comedia --- daba mi voto en el reposo natural de Sánchez, llamaba 'bonico' a Morales; si alguien venía a leer comedias yo era el que las oía ---», Quevedo, *Buscón* (ed. Castro, p. 260); més irònicament i figurada: «un lacayo que ha bebido, con la espada desnuda: —¿Piensan que todo está hecho? Pues si saco el pie derecho... —Oh, qué *bonico* soy yo / para tú-por-tú conmigo!», Lope de Vega (*La Corona Mercada*, T. A. E. v, v. 1181); molt repetit en el *Guzmán de Alfarache* (i no igual però un xic anàleg a l'ús que hem vist en el nostre antecessor picaresc del més tardà andalús) és l'ús adverbial en el sentit de 'amb compte, sense moure soroll': «como por --- las caballerizas hubiese entrado un gran cebón, hallólo el mozo --- tomó *bonico* una estaca, y dióle con ella los palos que pudo alcanzar», «llégome *bonico* con un cuchillo pequeño y --- le saqué casi la mitad por abajo, volviéndola a clavar como primero», «una borrica --- metió *bonico* la cabeza por alcanzar algún bocado ---» (III, 160.29; II, 278.26, 134.10). En fi, hi ha hagut en castellà adjectius amb derivació paralela i sentit igual, si bé més rars o més recents; en particular és notable per la seva data *bonillo* «bonito, mono», que, si bé hapax, sorgeix a finals del S. XIII en la *Grál. Estoria del Rei Savi* (330b15) i a Xile s'usa popularment *boñicho*.⁴

Tot això, és una creació moderna, una improvisació de la llengua sense arrels gaire fondes en el passat? Sembla que és el que creguin i és el que donen a entendre els pocs lingüistes que van ocupar-se'n.⁵ M-L. a penes ho esmentà en la seva *Einführung* (§ 115) i ni tan sols cita aquests mots en el REW.⁶ Només Jud avisà concisament, en la recensió d'aquell llibre (*ASNSL* cxxxiv, 407), que *Bonica* ja existia com a nom de persona en inscripcions.

Fariem malament de no prestar-hi atenció, car es tracta d'un fet molt més voluminós del que aquella nota donà a entendre. En l'Antiguitat aquest nom propi apareix moltes vegades i amb totes dues termi-